

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ
1935

Η ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Τύχη ἀγαθῆ.

Μία δεκαετία, διάστημα χρόνου βραχύτατον ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν, ἀποτελεῖ οὐχὶ ἀσημαντον χρόνον ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα τῶν διανούντων τὸ δεύτερον τμήμα τῆς φθαρτῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου ὑπάρξεως. Ἀλλὰ πολὺ σημαντικὸν τυγχάνει τὸ δεκαετὲς διάστημα προκειμένου περὶ ἀνθρωπίνων ἔργων καὶ δὴ καὶ περὶ συγγραφῶν περιοδικῶν, ἔτι δὲ μᾶλλον ὅταν τὰ περιοδικὰ ταῦτα ἔργα εἶναι ἐπιστημονικὰ καὶ ἔχωσι λίαν περιορισμένον σκοπὸν, ἐκδίδονται δέ, ὑπὸ τοὺς γωστοὺς εἰς τοὺς ἐπαίοντας ὄρους, ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ἐλάχιστα τοιαῦτα συγγράμματα ηὐτύχησαν νὰ ἔχωσιν ἀδιάκοπον βίον κατὰ δεκαετίας ἀριθμούμενον. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι λίαν εὐνόητος ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐγενῆς ὑπερηφάνεια, ἣν αἰσθάνονται οἱ τε ἐκδόται καὶ οἱ πιστοὶ συνεργάται τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τοῦ δεκάτου αὐτῶν τόμου, ὅστις, θεία εὐδοκία, δημοσιεύεται κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δεκάτου τούτου τόμου ἐθεώρησα σκόπιμον, ὅπως προτάξω ὧδε ὀλίγας γραμμάς, ἵνα ἐκθέσω τοῦτο μὲν τὰς δυσχερείας, καθ' ὧν προσέκρουσε καὶ ἄς κατώρθωσε μέχρι τοῦδε νὰ κατανικήσῃ ἡ εὐγενῆς προσπάθεια πρὸς θεμελίωσιν ἡπειρωτικοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ, τοῦτο δὲ σκέψεις τινὰς ἐπικαίρους καὶ χρησίμους, ἔτι δὲ ν' ἀπονείμω τὸν δίκαιον ἔπαινον πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, εἰς οὗ τὴν ἐξάαιρετον ψυχικὴν δύναμιν καὶ τοὺς ἀτρύτους μόχθους ὀφείλεται τὸ ἐκπληκτικὸν ὄντως κατόρθωμα τῆς ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην τακτικῆς τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» ἐκδόσεως.

Ὅτε πρὸ δεκαετίας ὁ Σπυρίδων Βλάχος, ὁ ἀκάματος οὗτος τῆς Ἐκκλησίας λειτουργὸς καὶ τοῦ ἔθνους ὀτρηνὸς θεράπων, μὴ ἀρκούμενος εἰς ὅσα ἀπὸ ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς καὶ εκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως ἄξια λόγου εἰργάσατο ὡς μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσης τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ πολλῶ μᾶλλον ὡς μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ἀναδειχθεὶς τῶν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας ἐπισκόπων ἐφάμιλλος, ἠθέλησε καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἰδίαν πατρίδα, τὴν αἰωνίαν Ἡπειρον, πρὸς ἣν ἀτυχῶς ἡ μεγάλη πατρίς Ἑλλάς δὲν ἐπεδείξατο μέχρι

τοῦδε φιλοστοργίαν ἀνάλογον πρὸς τὰ θερμὰ αἰσθήματα καὶ τὰς γενναίας θυσίας τῶν τέκνων τῆς Ἑπείρου ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, εἶχε μεγάλους καὶ εὐνοήτους διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἔργου ἐνδοιασμούς, ὧν κατέστησεν ἡμᾶς κοινωνούς.

Καὶ ὄντως αἱ προβάλλουσαι δυσχέρειαι δὲν ἦσαν ὀλίγαι οὐδὲ μικραί. Ἐν πρώτοις διηρχόμεθα δυσμενῆ πρὸς τοιαύτας ἀποπείρας περίοδον οὐ μόνον γενικῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ἀλλὰ καὶ προφανοῦς ἔνεκα τῶν πολεμικῶν καὶ μεταπολεμικῶν ἠθικῶν κλονισμῶν μειώσεως τῆς πρὸς ὑποστήριξιν εὐγενῶν ἔργων, ἀπαιτούντων ὑλικὰς δαπάνας, προθυμίας τῶν πολλῶν. Πρὸς τούτοις ἀνεφαίνεται καὶ ἄλλη δυσχέρεια, ἐξ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ τοῦ περιοδικοῦ προερχομένη, διότι εἶναι ὁμολογουμένως ἐξαιρετικῶς δύσκολον νὰ εὔρη τις εἰδικὸς συνεργάτας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐπαρκῆ ὕλην διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος καθαρῶς τοπικοῦ, ἀποκλείοντος πᾶσαν πραγματείαν μὴ ἀμέσως ἢ τοῦλάχιστον ἐμμέσως εἰς τὴν Ἑπείρον καὶ τὰ ἠπειρωτικὰ πράγματα καθόλου ἀναφερομένην.

Τὰς δυσκολίας ταύτας καὶ ἄλλας, ἃς δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀπαριθμήσω ἐνταῦθα, δὲν παρείδομεν βεβαίως καὶ ἡμεῖς οἱ τοῦ περιοδικοῦ ἐπιστημονικοὶ σύμβουλοι, ἀλλὰ γνωρίζοντες τὸ ἱερὸν πῦρ, ὅπερ δὲν ἔπαυσε ποτὲ θερμαῖνον τὴν πρὸς πᾶν καλὸν ἔργον ρέπουσαν ψυχὴν τοῦ ἀνδρός καὶ τὴν ἀκαταπόνητον αὐτοῦ φιλεργίαν καὶ τὴν ἰκανότητα τοῦ εὐρίσκειν πόρον ἐν τοῖς ἀπόροις, ἐσπεύσαμεν νὰ ἐνισχύσωμεν αὐτὸν ἠθικῶς πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ὥραίας προθέσεως, βέβαιοι ὄντες ὅτι ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἀνάληψις τῆς εὐθύνης θὰ συνεπήγετο πάντως τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου, παρὰ πᾶν ἐπιπροσθοῦν ἐμπόδιον, διότι ὁ Σπυρίδων Βλάχος δὲν συνειθίζει νὰ ἴσταται ἀμηχανῶν καὶ ἀπρακτῶν πρὸ τῶν ἐμποδίων, ἀλλ' εὐρίσκει τρόπον νὰ παρακάμπτη ταῦτα σπεύδων πρὸς τὸν τεθέντα ἐκάστοτε εὐγενῆ σκοπόν.

Ἄλλ' ἢ μοῖρα ἠθέλησεν, ὅπως αἱ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου τόμου μελετηθεῖσαι δυσχέρειαι ἐπανεξηθῶσι μετὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Καὶ δὴ καὶ πολὺν ταχέως διεπιστώθη ὅτι ἢ πατροπαράδοτος φιλομουσία καὶ ἢ φιλοθυσία τῶν συγχρόνων καλῶν κἀγαθῶν Ἑπειρωτῶν, ἐφ' ἧς εἶχομεν στηρίζει πολλάς, ὡς εἰκός, ἐλπίδας, ἔχουσιν ἀμβλυνθῆ σημαντικῶς καὶ δὲν ὑπῆρξαν ἀνάλογοι πρὸς τὰ μεγάλα αἰσθήματα, ἅτινα διέκριναν τὰς προγενεστέρας ἠπειρωτικὰς γενεάς, ὧν τὰ ἔργα καὶ αἱ θυσίαι ὑπὲρ ἔθνικῶν σκοπῶν ἐξησφάλισαν εἰς τὴν Ἑπείρον τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Πανελληνίου καὶ τὸ ἐπωνύμιον τῆς Εὐάνδρου. Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἐγγύτεροι συνεργάται καὶ ἐπιμεληταὶ τῆς ἐκδόσεως δὲν ἠδυνήθημεν ἔνεκα λόγων ἀπο-

χρόντων νὰ παράσχωμεν εἰς τὸν ἰδρυτὴν τοῦ Περιοδικοῦ πλήρη
 τὴν ἀρωγὴν, ἣν παρ' ἡμῶν εὐλόγως ἀνέμενε καὶ ἦν εἵχομεν τὴν
 ἀγαθὴν πρόθεσιν νὰ προσφέρωμεν. Διορισθέντες ὀλίγον μετὰ τὴν
 ἔκδοσιν τοῦ πρώτου τόμου τακτικοὶ καθηγηταί, ὁ μὲν εἰς τὸ Πανε-
 πιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλο-
 νίκης, ἀνελάβομεν, ὡς εὐνόητον, νέας ὑποχρεώσεις μεγάλας καὶ
 μᾶλλον ἐπειγούσας, αἵτινες ἠνάγκασαν ἡμᾶς, παρὰ πᾶσαν καλὴν θέ-
 λησιν, νὰ θέσωμεν εἰς δευτέραν μοῖραν τὰς πρὸς τὰ «Ἑπειρωτικὰ
 Χρονικά» καὶ τὸν μακρόθυμον ἰδρυτὴν αὐτῶν ὑποχρεώσεις. Ἰδιαι-
 τέρως δ' ἐγώ, ἐπιβαρυνθεὶς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ
 διοικήσει καὶ ὀργανώσει τοῦ ἀριστυσίου τῆς Βορείου Ἑλλάδος
 Πανεπιστημίου καθηκόντων, δὲν ὀκνῶ νὰ ὁμολογήσω τὴν συναί-
 σθησιν, ἣν ἔχω, ὅτι δὲν παρέσχον εἰς τὸ ἔργον τὴν συμβολήν, ἣν
 ὁ φίλος ἰδρυτὴς καὶ ἐκδότης αὐτοῦ παρ' ἐμοῦ προσεδόκα. Σημειω-
 τέον ὅμως ὅτι καὶ οἱ εἰδικοὶ κλάδοι τῶν ἐπιστημονικῶν μου μελε-
 τῶν, ξένοι ἐντελῶς πρὸς τὰ ἡπειρωτικὰ πράγματα, εἰς ὧν καὶ μό-
 νον τὴν ἐξέτασιν τυγχάνει ἀφιερωμένον τὸ περιοδικὸν τοῦτο, δὲν μοι
 ἐπιτρέπουσιν ἀτυχῶς ν' ἀφοσιωθῶ τόσον, ὅσον ἐπιθυμῶ, εἰς τὸ τὴν
 ἰδιαιτέραν μου πατρίδα ἐξυπηρετοῦν πολύτιμον ἔργον. Ἡ δὲ ἀκα-
 δημεικὴ εὐπρέπεια δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐπιλαμβάνηται τις τῆς ἐξετάσεως
 πραγμάτων ξένων πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιστημονικὰς ἀσχολίας, δι' ἃ
 ὑπάρχουσιν εἰδικοὶ ἐρευνῆται. Δὲν δύναμαι οὐχ ἤττον ν' ἀποσιω-
 πῆσω ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ πικρὸν τι παράπονον ὅτι δηλαδὴ οἱ λό-
 γιοι Ἑπειῶται, πρὸς οὓς ἀπετάθην διὰ τοῦ μακροῦ ἐρωτηματο-
 λογίου, τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ, ἐν
 τέλει τῆς περὶ «ἡπειρωτικῶν θεσμίων ἐρεῦνης» πραγματείας μου,
 δι' ὃ ἐπαινετικούς ἔγραψε λόγους ὁ αἰμύνηστος Δημήτριος Παπ-
 πούλιας, οὐδὲν ἔπραξαν ἵνα μ' ἐνισχύσωσιν ἐν τῇ ἀποπέειρα, ὅπως
 περισυλλέξω καὶ ταξινομήσω τὰς ὑπαρχούσας τυχρὸν ἐν Ἑπίρω ἢ
 ὑπαρξάσας ἐκεῖ παλαιὰς διατάξεις τοπικοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου, τοῦ
 μόνου κλάδου, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδυνάμην νὰ παράσχω ἀξίαν λό-
 γου τινὸς συμβολήν εἰς τὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά». Καθίσταται
 ὁμολογουμένως ἀπίστευτον ὅτι οὐδεμίαν ἔλαβον ἀπάντησιν εἰς τὸ
 ἕξ ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἐρωτημάτων ἀποτελούμενον συστημα-
 τικὸν ἐκεῖνο ἐρωτηματολόγιον.

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ ἀντίξοα ταῦτα καὶ παρ' ὅλας τὰς ἄλλας
 δυσχερείας, καθ' ὧν ἐπάλαισεν ὁ ἀκάματος ἰδρυτὴς καὶ ἐκδότης τοῦ
 Περιοδικοῦ κατὰ τὸ λῆξαν δεκαετὲς χρονικὸν διάστημα καὶ αἵτινες
 θὰ ἐδικαιολόγουν τὴν διακοπὴν τῆς πολυμόχθου καὶ πολυδαπάνου
 ἐκδόσεως, τὸ ἔργον προήχθη ἀδιακόπως καὶ πρόκειται ἤδη δέκα
 ὄλοι τόμοι, κόσμημα πάσης Βιβλιοθήκης, περιέχοντες σπουδαίας

πραγματείας, ξένων τε και ἡμετέρων, και πολύτιμον και ἄφθονον ἡπειρωτικὸν ὑλικὸν πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπιδοθησομένων εἰς τὴν συστηματικὴν αὐτοῦ ἐπεξεργασίαν και ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Και ταῦτα μὲν ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθόν. Ἡ βαθεῖα ὁμως συναίσθησις τῶν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν ἡπειρωτικῶν πραγμάτων ὑπαρχόντων μεγάλων κενῶν και ἢ μὴ ἐμφάνισις, ἐν τῷ παρόντι τουλάχιστον χρόνῳ, χειρῶν ἐτοιμῶν, ὅπως παραλάβωσι τὸν ἡπειρωτικὸν πυρσόν, ὃν ἀνῆψε και διετήρησεν ἄσβεστον ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην ὁ Ἡπειρώτης Ἱεράρχης, ἐπιβάλλουσι αὐτῷ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου, ἣν εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ παραλείψῃ, ἢ δὲ δῆλωσίς μου αὕτη θ' ἀποτελέσῃ ἀναμφιβόλως ἀπαράβατον δι' αὐτὸν δέσμευσιν. Ἀλλὰ τὸ καθῆκον τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου, ἀσχέτως πρὸς πᾶσαν παρομαρτήσουσαν δυσχέρειαν, προκύπτει ἐπιτακτικὸν και ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως τῶν μέχρι τοῦδε συντελεσθέντων και τῶν ὑπολειπομένων ἔτι συμφώνως πρὸς τὸ ἐξαγγελθὲν ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ περιοδικοῦ ἐκδόσει ἐκτενὲς πρόγραμμα. Διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πλούσιον ὑλικὸν ἦλθεν ἤδη εἰς φῶς, ἐφελκύσαν τὰς εὐμενεῖς κρίσεις διαπρεπῶν σοφῶν, ἡμετέρων τε και ξένων, ἔτι δὲ και βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀλλὰ πλεῖσθ' ὅσα τῶν διὰ τοῦ ἀρχικοῦ προγράμματος ἐπηγγελμένων δὲν ἐπετεύχθησαν. Τὸ τοπωνυμικὸν και τὸ γλωσσάριον τῆς Ἡπείρου δὲν ἐγράφησαν εἰσέτι, ἢ ἐξάντλησις τῶν ἀρχειακῶν μελετῶν δὲν συνετελέσθη, ἢ δὲ ἔντασις τῶν ἱστορικῶν και ἀρχαιολογικῶν και λαογραφικῶν ἐρευνῶν δὲν προσέλαβε τὰς εὐκταίας διαστάσεις.

Πλὴν τούτων και ἄλλα πολλὰ ὑπολείπονται πρὸς ἐκτέλεσιν κατὰ τὴν ἐπ' αἰσίσις οἰωνοῖς ἀρχομένην δευτέραν τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» δεκαετίαν, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἢ «Ἱστορία τῆς Ἡπείρου» ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ ἐν συστηματικῇ ἐπιστημονικῇ κατατάξει καθ' ὕλην και χρόνον «Ἡπειρωτικὴ Βιβλιογραφία», ἔτι δὲ τὸ «Ἡπειρωτικὸν Λεύκωμα», ὅπερ δέον νὰ περιλάβῃ τὰς βιογραφίας και τὰς σωζομένας εἰκόνας, εἰ δυνατόν, πάντων τῶν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας και τοῦ Ἔθνους, ἐν τοῖς Γράμμασι και ταῖς Ἐπιστήμαις διαπρεψάντων, ὡς και τῶν ἐπὶ φιλοπατρία και φιλομουσία και φιλανθρωπία διακριθέντων και ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας και τοῦ Γένους ἀναλωθέντων πολυπληθῶν Ἡπειρωτῶν.

Ταῦτα πάντα και ἄλλα ἴσως, εἰς αὐτοτελεῖς ἐκδιδόμενα τόμους, θ' ἀποτελέσωσι τὸν ἔσμον τῶν τιμητικῶν δορυφόρων τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν». Ἐλπίζω δὲ ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες και πρὸ πάντων οἱ Ἡπειρῶται, και δὴ και οἱ ἐν τῇ μεγάλῃ τῶν πέντε ἡπείρων Διασπορᾷ, θὰ κατανοήσωσιν ἐπὶ τέλος τὴν μεγάλην σημα-

σίαν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ὅπερ ὑπῆρξεν ἐν πολλοῖς πρωτοπόρον, δέον δὲ νὰ χρησιμεύσῃ, ὡς καὶ ἐχρησίμευσεν ἤδη, ὡς ὑπόδειγμα ἄλλων ὁμοίων, ἀφιερωμένων εἰς τὴν ἔρευναν τῶν καὶ ἄλλων μερῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πατρίων πραγμάτων, ἅτινα ὁ εἰσελαύνων γοργῶς πλέον ψευδῆς εὐρωπαϊκός, ὡς λέγεται, πολιτισμός, διαλύει, ὡς μὴ ὄφειλε, καὶ καταστρέφει, καὶ θὰ παράσχωσι τὴν γενναίαν αὐτῶν ὑποστήριξιν, ἣν εὐλόγως ἀνέμενον παρὰ πάντων τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», ἀλλ' ἥτις ἀτυχῶς δὲν παρεσχέθη αὐτοῖς μέχρι τοῦδε εἰς βαθμὸν ἐπαρκῆ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸν ἱερὸν ζῆλον καὶ τὴν εὐγενῆ αὐτοθυσίαν τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῶν.

Εἶναι πεπρωμένον, ὅπως τὰ πνευματικὰ ἔργα μὴ ἀμείβωσι τοὺς ἐργάτας αὐτῶν ἐν τῇ ζωῇ, ἀλλ' ἀμείβουσιν ὁμῶς αὐτοὺς μετὰ θάνατον, διατηροῦντα τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν φήμην εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Καὶ ἐὰν τὰ ὑπολειπόμενα ἐκ τῶν πολλῶν καὶ θαυμασίων κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' καταρρεύσωσι ποτε ὑπὸ τὰ ἀπηνῆ, ἀλλ' ἀφανῆ πλήγματα τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, τὸ *Corpus Juris Civilis* θὰ μείνῃ ἔσαει ὡς μνημεῖον ἀκλόνητον καὶ φωτοβόλον καὶ ἀνέσπερον τῆς δράσεως τοῦ μεγαλεπηβόλου ἐκείνου βυζαντινοῦ βασιλέως. Τοῦτ' αὐτὸ δύνamai νὰ προεῖπω δι τὰ συμβῆ, τηρουμένων τῶν ἀναγκαίων ἀναλογιῶν, καὶ περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἡπειρώτου Ἰεράρχου. Ὅτιαν δὲν θὰ ὑπάρχωσι πλέον τὰ ὠραῖα κτίσματα ἅτινα τῇ προνοίᾳ καὶ τοῖς μόχθοις αὐτοῦ ἐγεγθέντα κοσμοῦσι νῦν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Εὐάνδρου Ἡπίρου, εἰς τὰ βᾶθη τῶν ἀπανταχοῦ Βιβλιοθηκῶν θὰ ὑπάρχωσι πάντοτε οἱ τόμοι τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» μειριόφρονες μὲν, ὡς ἀρμόζει, ἀλλ' εὐφραδεῖς καὶ αἰώνιοι κήρυκες τῆς εὐεργετικῆς αὐτοῦ δράσεως. Προσβλέπων τοὺς τόμους τούτους ὁ Ἰωαννίνων Σπυρίδων δύναται ἀνευδοιάστως ν' ἀναφωνήσῃ τὸ τοῦ Λατίνου ποιητοῦ

*«Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira nec ignis
Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas».*

(Ovid. Met. XV 870 s.)

*Ἐγγραφον ἐν Θεσσαλονίκῃ,
τῷ 1936 Ἀπριλίου φθίνοντος

ΓΕΡΙΚΛΗΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΗΣ

Πρὸς τιμὴν τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἐπιστήμης καὶ ὑψίστην ἱκανοποίησιν τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν» ὁ διαπρεπὴς ἐν Ἰταλίᾳ ἐγκατεστημένος Ἑπειρώτης λόγιος κ. Κ. Μέρτζιος, δι' ἀτρότων μόχθων καὶ σοβαρᾶς ἀτομικῆς δαπάνης ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἔρευναν τοῦ ἀνεξαντλήτου ἀρχείου τῆς Βενετίας διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἑπειρον.

Καὶ τὸ ἀνέκδοτον πλούσιον ὑλικὸν τῆς ἐρένης ταύτης, τοῦ ὁποίου ἀπαρχὰς προσφέρομεν διὰ τοῦ παρόντος τόμου, ἐπιχέον ἄπλετον φῶς ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν Σχολείων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς καταστάσεως, ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ ἄλλης φύσεως σχέσεων μεγάλων Ἑπειρωτῶν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ἐπὶ πλείστων ἄλλων σημείων τῆς ἱστορίας τῆς Ἑπειρωτικῆς Πρωτευούσης κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας, θὰ κοσμήσῃ τὰς σελίδας τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν», ἐγκαινιάζον ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς τὴν δευτέραν δεκαετηρίδα τοῦ περιοδικοῦ.

Ἐκφράζοντες πρὸς τὸν ἀκαταπόνητον ἐρευνητὴν τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἐπιστήμης, ἐλπίζομεν καὶ εὐχόμεθα, παρὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἀπογοητεύσεις, ὅτι τὸ τόσον εὐγενὲς παράδειγμα αὐτοῦ δὲν θὰ μείνῃ μεμονωμένον.

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΣΤ. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ

ὑπό
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς Νικόλαον Ζωσιμᾶν¹

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐκτὸς τῶν ἔργων τοῦ Παναγιώτου Στ. Ἀραβαντινοῦ² τὰ ἑποῖα ἐδημοσιεύθησαν ἤδη εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου εἴτε μετὰ θάνατόν του ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὑπάρχουν καὶ τὰ ἀνέκδοτα, καὶ δὴ ἡ ὀγκώδης «Περιγραφή τῆς Ἡπείρου», θαυμαστὸν μνημεῖον τῆς φιλοπονίας καὶ πολυμαθείας τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός, βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, ἢ «Βιογραφικὴ συλλογὴ σοφῶν καὶ λογίων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι τῆς λήξεως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος γεννηθέντων καὶ διαπρεφάντων κατὰ τὴν Ἡπειρον καὶ τὰς γειτνιαζούσας αὐτῇ χώρας», ἢ «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας παρ' Ἑλλήσιν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821» κ. λ. Ταῦτα θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ τύχουν τῆς προσηκούσης ἐπεξεργασίας καὶ νὰ ἐκδοθοῦν, διότι περιέχουν θησαυρὸν εἰδήσεων πολυτίμων, τὰς ὁποίας ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ἤντησε, ἐν μέρει ἀπὸ πηγὰς προφορικὰς ἢ γραπτὰς πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθείσας. Μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων εὐρίσκεται καὶ ὁ κατωτέρω δημοσιευόμενος ἐπιμνημόσυνος λόγος εἰς Νικόλαον Ζωσιμᾶν ἐκφωνηθεὶς «ἐν τῷ ναῶ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1843 ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ», ὡς ἰδιοχείρως σημειοῦται ὑπ' αὐτοῦ.

Ὅφείλω νὰ ἐκφράσω τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας μου εἰς τὸν διακεκριμένον διευθυντὴν τῆς «Βραδυνῆς» κ. Δ. Α. Ἀραβαντινόν, ἔγγονον τοῦ αἰοιδίμου ἀνδρός, ὅστις εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μοὶ παραχωρήσῃ προθύμως τὸν λόγον τοῦτον πρὸς δημοσίευσιν.

1) Οὗτος εἶναι εἰς ἓκ τῶν ἐξ ἑν ὄλῳ ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν, ἀπέθανε δὲ ἐν Νίξνῃ τῆς Ρωσσίας τῷ 1842.

2) Περὶ τούτων ἰδ. τὸ ἄρθρον μου «Παναγιώτης Στ. Ἀραβαντινός, πρῶτον ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἡμερησίαν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Βραδυνὴν» τῆς 7 καὶ 8 Ἰανουαρίου 1936.

«Μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα. Κύριος φυλάξει αὐτὸν καὶ ζήσαι αὐτὸν, καὶ μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῆ».

Μὲ σφοδρὸς καρδίας παλμούς, μὲ κλονούμενα μέλη καὶ μὲ συγκινημένην διάνοιαν ἀνέβην, ὡς σεβαστὴ ὁμήγουρις, ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης θέσεως καὶ δὲν ἤξεύρω, ἂν ἡ ἄτονος φωνή μου ἀνθέξη νὰ ἐκφωνήσῃ τῆς ψυχῆς μου τὰς ὑπὸχρεώσεις. Διότι καὶ πρώτην ταύτην φορὰν ἀξιούμαι νὰ ὁμιλήσω ἐπὶ πλήρει συνάξει ἀξιοτίμων ἀκροατῶν καὶ πρὸς ἐπαύξῃσιν τῆς δυσκολίας μου μέλλω ἤδη νὰ ὁμιλήσω περὶ θέματος ὑψηλοῦ, περὶ προσώπων δηλ. ὧν «κλέος εὐρὺ καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος» καὶ περὶ πράξεων ἀμιμῆτων καὶ μοναδικῶν, αἵτινες ἀπαιτοῦσι τὴν μελίρρυτον γλῶσσαν καὶ τὸν ἔξοχον νοῦν τῶν μεγαλυτέρων τῆς ἀρχαιότητος ῥητόρων. Ὅθεν καλλίτερον ἤθελεν εἶσθαι εἰς ἐμὲ νὰ σιωπήσω καὶ νὰ παραχωρήσω τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν εἰς ἀξιώτερόν μου.

Ἄλλ' ὅ,τι δήποτε ἄλλο ἐλάττωμα δύναται νὰ μὲ προσαφθῇ σήμερον ἐκτὸς τῆς τολμηρίας. Τολμηρία δὲν εἶναι βέβαια τὸ κεντῆσάν με εἰς τοῦτο, ἀλλὰ χρέος θρησκευτικόν, αἴσθημα ἔθνικόν καὶ ἀνθρωπικόν : ἀνθρωπικόν, διότι, ὡς μεταξὺ τῶν ἄλλων εὐεργετηθεὶς νοερῶς καὶ ἐγώ, χρεωστῶ νὰ ἐκφράσω τὴν ἀνήκουσαν εὐγνωμοσύνην πρὸς οὓς ἀνήκει, ἔθνικόν δέ, διότι γέννημα τῆς Ἡπείρου καὶ γὰρ, ἀγαλλιῶ καὶ καυχῶμαι ἐπὶ τῇ διηγήσει καὶ αἰνέσει τῶν ὁμογενῶν ἐκείνων, ἡ φήμη τῶν ὁποίων «ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης» τὰ εὐεργετήματα αὐτῶν· θρησκευτικὸν τέλος πάντων χρέος, διότι ἡ ἱερὰ καὶ ἄμωμος ἡμῶν θρησκεία μᾶς ὑποχρεοῖ νὰ ἀποδίδωμεν «τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὸ σέβας, τὸ σέβας, τῷ τὴν τιμὴν, τιμὴν». Ἐκ τοιούτων λοιπὸν αἰσθημάτων κεντούμενος καὶ εἰς τὴν εὐμένειαν ὑμῶν τῶν φιλοφρόνων ἀκροατῶν στηριζόμενος, ἐπελαθόμην τῆς ἀδυναμίας καὶ ἀδεξιότητός μου καὶ παρουσιάζομαι ἤδη νὰ ἐκφωνήσω μικρὸν τινα ἔπαινον τῆς εὐεργετικωτάτης, φιλοφρονοτάτης καὶ ἀξιοζηλεύτου οἰκογενείας τῶν πατριωτῶν μας Ζωσιμάδων, ὁ τελευταῖος ἀδελφὸς τῶν ὁποίων ἄρτι μετέβη εἰς τὰς αἰωνίας μονάς.

Καυχᾶται, φίλτατοι Ἰωαννῖται, καὶ καυχᾶται δικαίως ἡ πατρίς ἡμῶν, διότι ἐξ ἀμνημονεύτων ἐτῶν ἐξήρχοντο ἄλλεπαλλήλως ἐκ ταύτης ἄνδρες μεγάλης παιδείας καὶ ἀρετῆς, σπεύδοντες ὅπου τὸ δυνατόν πρὸς ἐκδίωξιν τῆς καθ' ὅλον τὸ ἔθνος ἐπιπολαζούσης δεινῆς ἀμαθείας. Τοιοῦτοι ἐξ ἑνὸς μέρους ὑπῆρξαν οἱ ἀείμνηστοι Μελέτιοι, Σουγδουρεῖς, Μπαλᾶνοι, Ψαλίδαι καὶ λοιποὶ καὶ ἐξ ἄλλου μέρους ἡ χορεία τῶν φιλοπατρίδων καὶ φιλομαθῶν ἐκείνων ἐλεοθετῶν, μεθ' ὧν διαπρέπουσιν ὁ Μάνθος, ὁ Με-

λᾶς, ὁ Ἀργύρης, ὁ Δούκας, ὁ Χαϊζηγιῆκος καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. Ἀλλὰ τὴν ἐκ τῶν τοιούτων ἀνδρῶν δόξαν τῆς πατρίδος μας ἔπρεπε νὰ ἐπισφραγίσῃ μία ἄλλη εὐκλεεστέρα γενεά, γενεὰ «ζητούντων τὸν Κύριον», τὸν φωτισμὸν τοῦ ἔθνους αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἡ ἐξὰς τῆς Ζωσιμαίας ἀδελφότητος, τὸ ἐνδοξὸν ὄνομα τῆς ὁποίας πᾶσα εὐαίσθητος ψυχὴ πρέπει νὰ προσφέρῃ μὲ σέβας καὶ ὅλοι οἱ αἰῶνες πρέπει νὰ τὴν δοξάζουν καὶ εὐλογοῦν.

Οἱ ἀειμνηστοὶ οὗτοι ἄνδρες ἐγεννήθησαν ἀπὸ γονεῖς χριστιανικωτάτους, ἐξ ὧν χριστιανικώτατα καὶ εὐγενοφρόνως ἀνατραφέντες διηθνήθησαν «ἐπὶ τρίβους ἀγαθοεργίας». Καταλιπόντες τὴν ἐνδεῆ, ἀλλὰ προσφιλεῖ αὐτῶν πατρίδα μετέβησαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν ἀρκτῶαν Εὐρώπην, ἐκεῖ δὲ ἐντίμως καὶ λαμπρῶς ἐμπορευόμενοι ἔσπευδον ὡς ἀπὸ πηγῆς πολυχεύμονος νὰ ποτίζουν μὲ ἀφθόλους εὐεργεσίας πρῶτον τὴν κυρίως πατρίδα των, καὶ ἀκολούθως πᾶσαν τὴν τότε διψῶσαν Ἑλλάδα, σκοπὸν καὶ κανόνα τῶν πράξεών των ἔχοντες πάντοτε τὴν ἀγαθοποιῖαν καὶ τούτου ἕνεκεν ὁ Ὑψιστος ἐθήλαζεν αὐτοὺς μέλι ἐκ πέτρας. Ἐκ τῶν ἀπειρων εὐεργετημάτων αὐτῶν τί πρῶτον, φίλτατοι ἀκροαταί, τί ὕστατον καταλέξω; Τὰ ἀφειδῶς ὑπ' αὐτῶν διαχεόμενα χρήματα εἰς γενικὴν τῶν φώτων διάδοσιν; τὰ πρὸς περίθαλψιν τῶν πτωχῶν; τὰ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐνδεῶν; τὰ εἰς βοήθειαν τῶν ἀσθενῶν; τὰ πρὸς ἀντίληψιν καὶ κυβέρνησιν τῶν ὀρφανῶν; τὰ ἐπὶ οἰκοδομῇ καὶ εὐπρεπείᾳ οἰκῶν τοῦ Ὑψίστου; ἀλλὰ ἐπιλείπει με ὁ χρόνος περιγράφοντα λεπτομερῶς τὰ τοιαῦτα.

Ἀνοίξατε βιβλίον ἐκδεδομένον πρὸ πενήκοντα ἐτῶν καὶ ἀκολούθως καὶ εἶπατέ μοι, ἂν εἰς αὐτὸ δὲν ἀπαντήσητε τὸ πανευκλεές ὄνομα τῶν Ζωσιμάδων. Ἀναφέρετε εἰς τὸν καὶ μικροτάτης παιδείας μετασχόντα τὸ λαμπρὸν ὄνομα τῆς Ζωσιμαίας ἀδελφότητος καὶ ἴδετε, ἂν δὲν μαγνητισθῇ ἡ καρδία του ἀπὸ ἱερὸν σέβας. Ἀνέλθετε εἰς ναοὺς ἱερωτάτους καὶ εἶπατέ μοι, ἂν δὲν παρατηρήσητε ἀφιέρωμα Ζωσιμαῖον. «Ἠγάπησαν εὐπρέπειαν οἴκου σου καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου». Ἐξετάσατε τοὺς ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντας ξένους καὶ θέλετε πληροφορηθῆ, ὅτι δὲν ἔμεινεν οὐδεὶς τόπος ἀμέτοχος τῶν εὐεργεσιῶν των. Ἀναγνώσατε περὶ αὐτῶν τοὺς ἀειμνήστους Εὐγενίους καὶ Θεοτόκας¹, τοὺς εἰσέτι ζῶντας Νεοφύτους, τὸν αἰίδιμον τέλος Κοραῆν, τὸ κλέος τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ὅστις διὰ τῆς ἀφθόρου συνδρομῆς τῶν Ζωσιμάδων δυνηθεὶς νὰ διασπείρῃ τὴν ὑγιᾶ καὶ θεμελιώδη παιδείαν εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του μετέβη

1) Ἐννοεῖ τὸν Εὐγένιον Βούλγαριν καὶ τὸν Νικηφόρον Θεοτόκην.

εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν, ἅφ' οὗ εἶδε θερίζομένους ἀφθόρους καρπούς, ὡς ὁ πόθος τούτου καὶ ἐκείνων. Παραλείπων, ὅσους ἐπαίνους παρενεῖρει μούτος εἰς τὰς πολυτίμους ἐκδόσεις καὶ συγγράμματά του, ἀναφέρω μόνον τὸ ἀκόλουθον. Σπεύδων νὰ προτρέψῃ εἰς συνδρομὴν τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας τοὺς συμπατριώτας του Χίου, ἄνδρας μεγαλεμπόρους καὶ βαθυπλούτους, ἔλεγεν: «Ἀπορῶ, φίλτατοι πατριῶται, ἀπορῶ πολλάκις καὶ λυποῦμαι συλλογιζόμενος, ὅτι τόσοι πλούσιοι ἐμπορικοὶ οἴκοι τῆς Χίου, τῆς Σμύρνης κλπ. ὁμοῦ συναθροιζόμενοι δὲν ἐκατωρθώσατε ἀκόμη οὐδὲ μικρὸν σχεδὸν μέρος τῶν ὅσα μέχρι τοῦδε κατώρθωσεν ἓνας μόνον οἶκος τῶν Ζωσιμάδων».

Ἄλλὰ τὰ μετὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐεργετήματα τούτων τῶν ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἐπαινουμένων ὅποια καὶ ὅποσα ἄραγε ὑπῆρξαν; Ἦθελον, σεβαστοὶ ἀκροαταί, ἤθελον ἐπαυξήσῃ τὸν λόγον μου εἰς ἀνάπτυξιν τῶν ἀγθοεργιῶν ἐκείνων, ὅσας συνετέλεσαν κατὰ πολὺ μέρος εἰς τὴν νέαν φάσιν τῆς πατρίδος μας. Ἄλλ' εἶναι χρέος βραχυλογίας. Σὺ, ὦ ἀκροατά, ὅστις ἀγνοεῖς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα ἐγὼ ἀναγκάζομαι νὰ σιωπήσω, ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, ἐπερώτησον τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι.

Τοιοῦτον ἀπαράμιλλον στάδιον διατρέξασα ἡ σεπτὴ αὐτὴ ἀδελφότης ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον. Ὁ τῶν καλῶν ἀνταποδότης Θεὸς μετεκαλέσατο εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ ἐν πρώτοις τὸν Ἰωάννην, εἶτα τὸν Θεοδόσιον, ἀκολούθως τὸν Ἀναστάσιον, μετὰ τοῦτον τὸν Μιχαήλ, ἔπειτα τὸν Ζήσην, τελευταῖον τὸν Νικόλαον, τὸν νῦν μεταστάντα εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, ὃν ὁ Ὑψιστος ἐνέπλησε μακρότητα ἡμερῶν, ἵνα δείξῃ αὐτῷ τὸ σωτήριον αὐτοῦ.

Λυπεῖσθε, ἀξιότιμοι Ἰωαννῖται, καὶ λυπεῖσθε δικαίως, διότι ἐστερήθητε τοῦ ἀνεκτιμήτου αὐτοῦ πατριώτου καὶ εὐεργέτου σας, ὅστις ἐπεδαψίλευσεν ἀφθόνως τὰ ἀγαθὰ του εἰς ὄφελος τῆς πατρίδος του. Ἔχετε δίκαιον οἱ συγγενεῖς νὰ θρηνήσητε διὰ τὴν στέρησιν ἀνδρὸς τοσοῦτον πολυτίμου, οἱ ἐν ἀνάγκῃ διὰ τὸν θεραπεύοντα τὴν ἔνδειάν σας, οἱ ἐν πτωχείᾳ γονεῖς διὰ τὸν ἐξασφαλίζοντα τὴν ὑπανδρείαν τῶν θυγατέρων σας καὶ ἐν συντόμῳ ὅλη ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἔχει δίκαιον νὰ καταθλίβεται καὶ νὰ αἰσθάνεται τὴν στέρησιν τοιοῦτου εὐεργέτου ὑπὲρ πάντα ἄλλον τόπον. Ἄλλὰ καὶ πάντες ὀφείλετε διὰ τῆς ἐντελοῦς ὁμονοίας, διὰ τοῦ πατριωτικοῦ ζήλου, διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων σας καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἀξιοσεβάστου, φιλοκάλου καὶ φιλομούσου Ἀρχιερέως σας κυρίου Ἰωακείμ τοῦ νῦν ἀποδημοῦντος, νὰ πραγματοποιῆτε ἐντελῶς τὰ ὑπ' ἐκείνων διατεταγμένα καὶ ἐξαιρέτως τὸ θερμότερον

ἀντικείμενον τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν, τὴν καλλιέργειαν δηλαδὴ τῶν φώτων. Ἄς ἔχη καθὺς ὑμῶν ἀνεξαλείπτως ἐγκεχαραγμένον εἰς τὸ στήθος τοῦ τὸ σεβαστὸν ὄνομα τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τῆς πόλεώς σας, τῶν ἀοιδίμων Ζωσιμάδων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐξάρχοντος ἤδη τοῦ σεβασμιωτάτου Ἁγίου Ἀρτης, τοῦ δι' αὐτοὺς σήμερον ἱεουργοῦντος σὺν τῷ ἁγίῳ Περιστερᾶς καὶ τῷ ἁγίῳ Ἐλαίας ἅς κράξωμεν ἅπαντες « αἰωνία ὑμῶν ἡ μνήμη, τρισόλβιοι καὶ ἀξιωμακάριστοι ! »

Ὁ λόγος οὗτος — ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ ἀναφέρεται — ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ῥητορικὴν ἐμφάνισιν τοῦ Παναγιώτου Ἀραβαντινοῦ ἐνώπιον εὐρυτέρου κοινοῦ. Τὸν ἐξεφώνησεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητός του, εἰς ἡλικίαν 32 μόλις ἐτῶν. Εἶναι δὲ καὶ κατὰ τοῦτο εὐπρόσδεκτος, διότι — ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω — εἶναι ὁ μόνος περισωθεὶς ἐκ τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἀπήγγειλεν ὁ πολυτίτωρ καὶ πολυγραφώτατος, ὁ ἀκάματος Ἡπειρώτης.